

Wegwijzers bij een voornemen tot afstand bij een onbedoelde zwangerschap

HAN University of Applied Sciences 2024

Totstandkoming van de **wegwijzers**

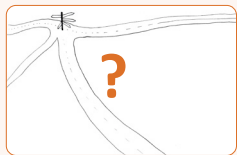
De **wegwijzers** komen voort uit onderzoek naar pleegzorg als alternatief voor adoptie na een onbedoelde zwangerschap

We onderzochten ervaringen van betrokkenen: moeders*, kinderen, pleegouders en professionals. Het ging om situaties waarbij ouders geen mogelijkheden zagen om nu of in de toekomst zelf voor hun kind te zorgen, maar voor wie adoptie een stap te ver was. Tot op heden was er nog weinig bekend over deze specifieke vorm van pleegzorg. We hebben zowel gekeken naar het keuzeproces als het verloop van de pleegplaatsing.

De meeste vrouwen die onbedoeld zwanger raken hebben geen vaste partner. In de helft van de gevallen is de vader niet op de hoogte van de zwangerschap. Van de vaders die wel op de hoogte zijn, beslist de helft mee. Het betrekken van de biologische vader bij de beslissing is een belangrijk onderwerp in de begeleiding van onbedoeld zwangere vrouwen. In deze **wegwijzers spreken we van ouders, in de praktijk gaat het vaak alleen om de moeder.*

Van routekaart -----naar-----> **wegwijzers**

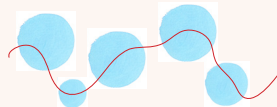
Aan de start van het sociaal ontwerpproces was de vraag van de praktijk om een routekaart pleegzorg na afstand te maken.

Het onderzoek gaf aan: er is niet één route. En ook niet één verhaal. Wel groepen professionals die niet genoeg kennis hebben van elkaars 'wereld'.

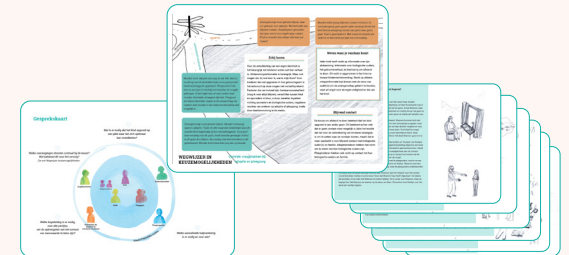
In de ontwerpsessies hebben we verschillende perspectieven op adoptie en pleegzorg gedeeld. De bewustwording dat er meerdere perspectieven zijn op wat 'het goede' is te doen, vormde een rode draad in het proces.

In de ontwerpsessies bleek het belang van goed geïnformeerd zijn over de mogelijkheden én met elkaar in gesprek zijn.

Op basis daarvan zijn de verschillende producten ontstaan en samen doorontwikkeld: een **wegwijzer in keuzemogelijkheden**, een **gesprekskaart**, en een **boekje met ervaringsverhalen** van kinderen, ouders en pleegouders.

De structuur voor de ontwerpsessies

- 3 ontwerpsessies & schriftelijke feedback op prototypes
- Doel van het ontwerpproces was om de uitkomsten van het onderzoek te vertalen naar producten voor de praktijk
- Deelnemers aan het ontwerpproces vertegenwoordigden de verschillende perspectieven

Gemaakt door Janneke Peelen, Sanneke Duijf, Mieke Spek en de deelnemers van de ontwerpgroep.

Gefinancierd door ZonMw.

Met dank aan alle betrokkenen die hun verhaal, ervaringen en expertise gedeeld hebben kinderen, moeders, pleegouders en professionals van 8 pleegzorgorganisaties, 5 gecertificeerde instellingen, 3 organisaties die begeleiding bieden aan onbedoeld zwangere vrouwen en de Raad voor de Kinderbescherming.

Wegwijzers bij een voornemen tot afstand bij een onbedoelde zwangerschap

Kiezen voor pleegzorg na een onbedoelde zwangerschap

In Nederland overwegen elk jaar ongeveer 60 vrouwen die onbedoeld zwanger zijn om hun kind na de geboorte af te staan ter adoptie. Ongeveer de helft van de vrouwen besluit om toch zelf voor het kind te gaan zorgen. Iets meer dan 20 vrouwen blijven bij hun voornemen hun kind af te staan ter adoptie. Een klein deel, minder dan 10 vrouwen per jaar, besluit hun kind te laten opgroeien in een pleeggezin. De beslissing die wordt gemaakt heeft voor altijd en voor iedereen gevolgen: voor het kind, de ouders en familie, pleeg- of adoptie ouders.

Adoptie of pleegzorg?

Wat 'het goede' is om te doen is in iedere situatie anders. Maatwerk is belangrijk. Wel spelen er in iedere situatie vergelijkbare vraagstukken die aandacht vragen. De wegwijzers geven inhoudelijke informatie over deze vraagstukken. En ze geven handvatten om hierover met elkaar in gesprek te gaan.

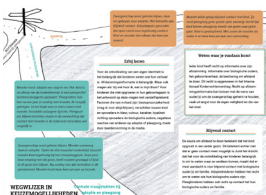
Er zijn drie verschillende, elkaar aanvullende, wegwijzers:

1. Wegwijzer in keuzemogelijkheden: centrale vraagstukken bij adoptie en pleegzorg

Een overzicht van drie centrale vraagstukken bij afstand doen: **weten waar je vandaan komt**, **erbij horen** en **blijvend contact**. De antwoorden die adoptie en pleegzorg op deze vraagstukken geven worden met elkaar vergeleken.

Voor wie?

Voor alle professionals die te maken hebben met deze vraagstukken. Voor onbedoeld zwangere vrouwen en pleeggezinnen die meer informatie willen over de belangrijkste verschillen tussen adoptie en pleegzorg.

2. Gesprekskaart afstand in verbondenheid

De gesprekskaart is bedoeld als wegwijzer in de samenwerking tussen betrokken professionals bij de keuze voor pleegzorg na een onbedoelde zwangerschap. Blijvend contact tussen kind en ouders is een centraal thema in deze gesprekskaart. De gesprekskaart ondersteunt het gezamenlijk vaststellen van ieders rol en verantwoordelijkheden bij het realiseren van afstand in verbondenheid.

Voor wie?

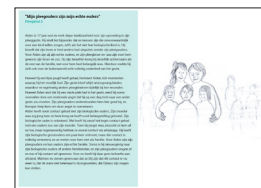
Professionals betrokken bij pleegzorg na een voornemen tot afstand: hulpverleners die ouders begeleiden bij een onbedoelde zwangerschap, pleegzorgbegeleiders, raadsonderzoekers, jeugdbeschermers.

3. Verhalen over pleegzorg als alternatief voor adoptie

Een bundeling van 6 ervaringsverhalen vanuit het perspectief van kinderen, moeders en pleegouders. Het gaat om pleegzorgsituaties waarbij moeders eerder hebben aangegeven hun kind af te willen staan ter adoptie. Adoptie bleek toch een stap te ver. Maar ze zagen geen mogelijkheden om zelf te zorgen of een actieve ouderrol te vervullen.

Voor wie?

Voor iedereen die meer wil weten over deze vorm van pleegzorg.

**Wegwijzer in keuzemogelijkheden
centrale vraagstukken bij adoptie en pleegzorg**

Wegwijzer in keuzemogelijkheden **centrale vraagstukken bij adoptie en pleegzorg**

Deze wegwijzer vergelijkt de mogelijkheden die adoptie en pleegzorg bieden bij de beslissing om afstand te doen van het kind bij een onbedoelde zwangerschap

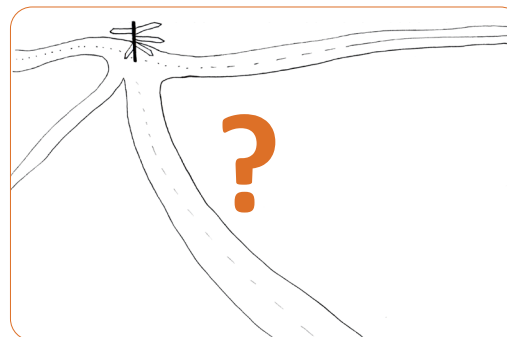
De wegwijzer geeft een overzicht van centrale vraagstukken die spelen bij de overweging om afstand te doen. Adoptie en pleegzorg geven andere antwoorden op deze vraagstukken. Met voorbeelden laten we zien dat in iedere situatie andere afwegingen worden gemaakt. Het gaat niet over de vraag wat goed of fout is om te doen. Maar over de vraag wat op dat moment, gegeven de situatie, voor alle betrokkenen een passende weg is.

De wegwijzer kan tijdens de zwangerschap, tijdens de bedenktijd en erna gebruikt worden

Hulpverleners kunnen de wegwijzer gebruiken om zwangere vrouwen en hun eventuele partner te begeleiden bij het bespreken van de keuzemogelijkheden tijdens het keuzeproces. Deze gesprekken vinden plaats tijdens de zwangerschap en in de drie maanden bedenktijd bij een voornemen tot afstand ter adoptie. Voor pleegzorgbegeleiders en pleeggezinnen geeft de wegwijzer inzicht in de vraagstukken die centraal staan bij de beslissing om afstand te doen. Ook na de definitieve beslissing blijven deze vraagstukken relevant en verdienen aandacht.

Wanneer kiezen voor adoptie of pleegzorg?

Bij een late ontdekking van de zwangerschap is afbreking niet meer mogelijk, waardoor de vraag ontstaat: kan en wil ik zelf voor mijn kind zorgen? Als ouders aangeven niet zelf voor hun kind te kunnen of willen zorgen, bestaat in Nederland de mogelijkheid voor adoptie of pleegzorg. Dit gaat uit van een vrijwillige keuze van ouders. Echter, bij ernstige verslaving of psychische problemen kan de kinderbescherming al tijdens de zwangerschap beslissen dat de baby niet bij de ouders kan opgroeien. Bij minderjarige moeders is adoptie niet toegestaan, en wordt het kind in een pleeggezin geplaatst.

** Als ouders door omstandigheden nu niet zelf voor hun kind kunnen zorgen, maar er wel alles aan willen doen om dit in de toekomst mogelijk te maken, dan kan (tijdelijke) pleegzorg een oplossing bieden. We bespreken deze mogelijkheid niet in deze wegwijzer omdat bij tijdelijke pleegzorg de wens om zelf te zorgen centraal staat en niet het voornemen tot afstand.*

WEGWIJZER IN KEUZEMOGELIJKHEDEN

Centrale vraagstukken bij adoptie en pleegzorg

ADOPTIE

PLEEGZORG

ZELFZORGEN

Zwangerschap moet geheim blijven, daarom gekozen voor adoptie. Wel behoefte aan blijvend contact. Adoptiegezin gevonden dat open stond voor regelmatig contact. Kind en moeder zien elkaar één keer per maand.

Moeder wilde graag blijvend contact met kind. Ze vond pleegzorg geen goede optie vanwege beeld dat kind binnen pleegzorg steeds van gezin naar gezin gaat. Kind is geadopteerd. Met zowel de moeder als vader is er twee keer per jaar een ontmoeting.

Moeder vond adoptie een stap te ver. Het kind is na afloop van de bedenktijd in een perspectief biedend pleeggezin geplaatst. Pleegouders hebben na een jaar, in overleg met moeder, de voogdij gekregen. In het begin was er veel contact met moeder. Inmiddels al langere tijd niet. Pleegouders blijven berichten sturen in de verwachting dat contact met moeder in de toekomst misschien wel mogelijk is.

Zwangerschap moet geheim blijven. Moeder overwoog daarom adoptie. Tijdens de drie maanden bedenktijd, bezocht moeder kind regelmatig bij het crisispleeggezin. Door positieve ervaring met dit gezin, heeft moeder gevraagd of kind in dit gezin kon blijven. Na overleg met alle betrokken is dit gerealiseerd. Moeder komt twee keer per jaar op bezoek.

Erbij horen

Voor de ontwikkeling van een eigen identiteit is het belangrijk dat kinderen weten wat hun verhaal is. Afstammingsinformatie is belangrijk. Maar ook vragen als: *bij wie hoor ik, wat is mijn thuis?* Voor kinderen die niet opgroeien in hun geboortegezin is het antwoord op deze vragen niet vanzelfsprekend. Factoren die van invloed zijn: bestaansonzekerheid (mag ik voor altijd blijven), verschillen tussen kind en opvoeders in kleur, cultuur en karakter, loyaliteit richting opvoeders én biologische ouders, negatieve reacties van anderen op adoptie of pleegzorg mede door beeldvorming in de media.

Weten waar je vandaan komt

Ieder kind heeft recht op informatie over zijn afstamming: informatie over biologische ouders, het geboorteverhaal, de beslissing om afstand te doen. Dit recht is opgenomen in het Internationaal Kinderrechtenverdrag. Recht op afstammingsinformatie kan botsen met de wens van ouders om de zwangerschap geheim te houden, vaak uit angst voor de eigen veiligheid en die van het kind.

Blijvend contact

De keuze om afstand te doen betekent dat het kind opgroeit in een ander gezin. Dit betekent echter niet dat er geen contact meer mogelijk is. Juist het inzicht dat het voor de ontwikkeling van kinderen belangrijk is om te weten waar ze vandaan komen, maakt dat er meer aandacht is voor blijvend contact met biologische ouders en familie. Adoptiekinderen hebben het recht om te weten wie hun biologische ouders zijn. Pleegkinderen hebben ook recht op contact met hun biologische ouders en familie.

Adoptie

Contact betekent niet altijd een ontmoeting. Het kan ook een brief, een email of telefoongesprek zijn.

Bij adoptie is het minder vanzelfsprekend maar wel mogelijk dat kind en biologische ouders elkaar ontmoeten.

Bij adoptie hebben biologische ouders geen recht op contact. Bij de screening voor binnenlandse adoptie is open staan voor biologische ouders wel een vereiste. Als ouders regelmatig contact willen, wordt er gekozen voor een adoptiegezin dat hiervoor open staat. Een bezoekenregeling kan eventueel in de adoptiebeschikking worden opgenomen, maar deze regeling is juridisch niet bindend.

Adoptieouders zijn de juridische ouders, zij krijgen het ouderlijke gezag. Het kind krijgt de achternaam van adoptieouders.

Adoptie biedt de mogelijkheid tot geheimhouding doordat de juridische band verbroken wordt. Informatie over biologische ouders wordt in een geheim dossier bewaard, dat zonder toestemming van deze ouders niet kan worden ingezien.

Bij open adoptie kan de biologische ouder toestemming geven om informatie te delen, zoals identiteit, medische gegevens, sociaal-culturele achtergrond, informatie over zwangerschap, bevalling en keuze voor afstand.

Biologische ouders kunnen via Fiom informatie opvragen over het welzijn van het kind. Dit kan anoniem.

Vraagstuk

Blijvend contact

Weten waar je vandaan komt

Pleegzorg

Er wordt vaak voor pleegzorg gekozen als er behoefte is aan blijvend, regelmatig contact. Dit kan een afgesproken bezoekenregeling zijn van meerdere keren per jaar. Maar ook hier geldt dat contact niet altijd een ontmoeting betekent. De invulling van het contact kan in de loop van de tijd veranderen.

Pleeggezinnen hebben de opdracht om contact met biologische ouders mogelijk te maken. Dit is vastgelegd in het pleegcontract dat pleegouders tekenen.

Bij pleegzorg is sprake van blijvende professionele begeleiding, ook in het realiseren van contact: een pleegzorgbegeleider en vaak ook een voogd.

Identiteitsvragen ontstaan vaak in de pubertijd. Binnen pleegzorg zijn er meer mogelijkheden om (begeleid) opnieuw contact te zoeken met biologische ouders en/of familie.

Bij pleegzorg blijft de juridische band tussen ouder en kind bestaan en is de identiteit van de ouders bekend. Kinderen houden de achternaam van de biologische ouder.

Ouders en /of familie zijn in beeld, ook als ze geen directe rol hebben in het leven van kinderen. In de begeleiding van pleeggezinnen is de rol van biologisch netwerk een terugkerend onderwerp.

Pleegzorg biedt mogelijkheden voor geheimhouding, zoals een geheime plaatsing waarbij adres van pleegouders niet bekend is. Daarnaast verloopt contact over het kind via jeugdbescherming, omdat zij de voogdij hebben. Biologische ouders blijven wel geregistreerd staan als ouders.

Adoptie

Bij adoptie is het perspectief duidelijk. Het kind wordt in alle (juridische) opzichten deel van het adoptiegezin. Kind is erfgenaam.

Biologische ouders zijn juridisch gezien geen ouders meer. Als biologische ouders overlijden, erven kinderen alleen als dit is vastgelegd in het testament van biologische ouders.

Ondanks juridische zekerheid, vraagt het realiseren van stabiliteit en erbij horen ook van adoptie ouders blijvend aandacht.

Onderzoek laat zien dat kinderen die niet opgroeien in hun geboortegezin vaker jeugdhulp krijgen, dit geldt ook voor geadopteerde kinderen. Hulp is er wel, maar alleen op aanvraag door adoptieouders.

Vraagstuk

Erbij horen

Pleegzorg

Jeugdbescherming heeft de voogdij. Na een jaar kunnen pleegouders pleegoudervoogdij aanvragen. Zij kunnen dan zelf beslissing nemen over het kind en zijn verantwoordelijk voor de omgang met ouders. Er zijn wel voorwaarden verbonden aan pleegoudervoogdij, onder andere een stabiel contact met ouders.

Erbij horen wordt vaak verbonden aan het delen van dezelfde achternaam. Pleegkinderen kunnen de achternaam van pleegouders aannemen. Hier zijn verschillende voorwaarden aan verbonden, afhankelijk van de leeftijd van het kind. Erfrecht kan via de notaris worden geregeld.

Perspectief van plaatsing kan door kinderen en omgeving als voorwaardelijk worden ervaren. Bij pleegzorg is er sprake van een blijvende hulpverleningscontext waarbinnen verloop van de plaatsing wordt geëvalueerd.

Tegelijkertijd maakt deze blijvende hulpverleningscontext de afstand tot hulp kort wanneer dit nodig is.

Pleegplaatsingen van kinderen die als baby bij een pleeggezin komen zijn vaker stabiel, omdat risicofactoren voor overplaatsing zoals eerder jeugdtrauma, minder aanwezig zijn.

Gesprekskaart afstand in verbondenheid

Gesprekskaart afstand in verbondenheid

Doel van de gesprekskaart is om de samenwerking bij de keuze voor pleegzorg bij een voornemen tot afstand beter te laten verlopen

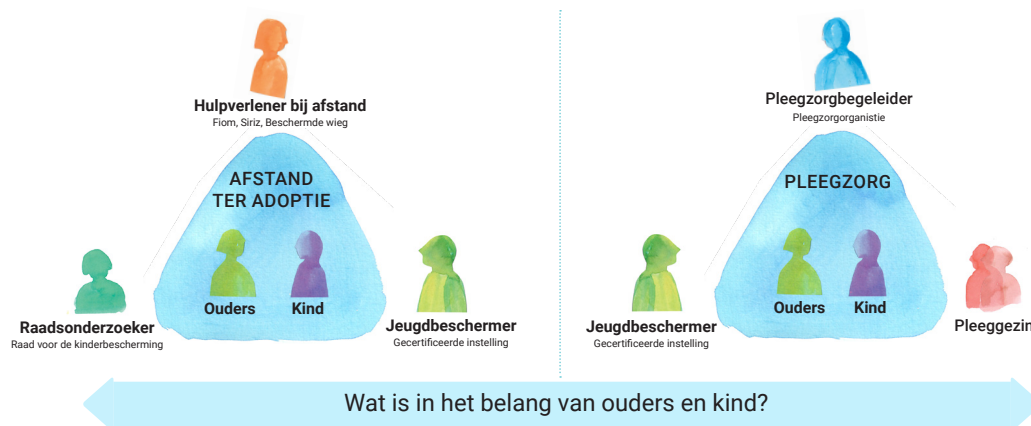
De kaart vormt een aanvulling op het protocol afstand ter adoptie, waarin het adoptieproces, én rollen en verantwoordelijkheden van betrokken professionals bij dit proces beschreven staan. Er bestaat geen vergelijkbaar protocol voor het pleegzorgproces.

Gebruik de gesprekskaart wanneer een vrouw en haar eventuele partner bij een onbedoelde zwangerschap pleegzorg in plaats van adoptie overwegen

In veel gevallen geeft een vrouw in eerste instantie aan haar kind te willen laten adopteren. Pas na de bevalling, gedurende de drie maanden bedenktijd, ontstaat de ruimte om pleegzorg als alternatieve mogelijkheid te bespreken. Vrouwen kunnen ook tijdens de zwangerschap al aangeven dat ze hun kind willen laten plaatsen in een pleeggezin, soms als tijdelijke maatregel om later zelf te gaan zorgen. Ook dan kan de gesprekskaart gebruikt worden.

Het gebruik van de gesprekskaart vraagt samenwerking tussen verschillende professionals

In het geval van pleegzorg als alternatief voor adoptie komen twee professionele werelden samen: de wereld van afstand ter adoptie en de wereld van pleegzorg.

Het gaat om professionals die niet vanzelfsprekend samenwerken en op de hoogte zijn van elkaars werkwijze en visies. Waar mogelijk zijn ouders, pleegouders en later het kind actieve gesprekspartners. In alle gevallen wordt hun perspectief meegewogen, ook als zij niet als gesprekspartner aanwezig zijn.

De gesprekskaart richt zich op afstand in verbondenheid

Onderzoek laat zien dat blijvend contact tussen kind en ouders niet vanzelfsprekend en vaak complex is, zowel bij pleegzorg als open vormen van adoptie. Kinderen kunnen aangeven geen contact te willen. Ouders kunnen aangeven geen mogelijkheden te hebben om het contact vol te houden. Pleegouders kunnen aangeven dat het contact de ontwikkeling van kinderen negatief beïnvloed. Onderzoek laat zowel positieve als negatieve gevolgen zien van blijvend contact op de ontwikkeling van kinderen. Goede begeleiding van het contact is cruciaal.

Er zijn meerdere perspectieven op wat 'het goede' is om te doen

De gesprekskaart helpt om de verschillende perspectieven te benoemen en te waarderen. De gesprekskaart helpt bij het formuleren van gezamenlijk gedragen doelen vanuit een meervoudig perspectief.

De afsprakenkaart helpt om deze doelen om te zetten naar concrete acties en verantwoordelijkheden.

Wensen en mogelijkheden kunnen veranderen

Deze gesprekskaart ondersteunt het gesprek over vragen als: Hoe kan blijvend contact tussen kind en biologische ouders of familie vorm krijgen? Wat is ervoor nodig dat het kind opgroeit op een plek waar het zich optimaal kan ontwikkelen? Antwoorden op deze vragen kunnen in de loop van de tijd veranderen. Spreek met elkaar een 'houdbaarheidsdatum' voor de gemaakte afspraken af en gebruik de gesprekskaart opnieuw om afspraken te evalueren en opnieuw vast te stellen.

Werkwijze

Gesprekskaart

De gesprekskaart bevat vijf inhoudelijke vragen: vragen die richting geven aan het gesprek over afstand in verbondenheid.

1. Bepaal je eigen perspectief

Hoe beantwoord jij zelf deze vragen? Het heeft de voorkeur om de vragen eerst individueel te beantwoorden en de antwoorden te noteren. Hierdoor is er ruimte voor ieders perspectief zonder dat deze door anderen wordt beïnvloed.

2. Delen van perspectieven

Deel de antwoorden op de vragen. Wees nieuwsgierig naar elkaars perspectief. Waardeer de inbreng van de ander en vraag door om de ander beter te begrijpen. Het is belangrijk om niet alleen het perspectief van de aanwezigen te betrekken, maar juist ook van degene die niet aan het gesprek deelnemen.

3. Gezamenlijk bepalen wat je met elkaar wil bereiken

Op welke punten verschillen de antwoorden, op welke punten komen ze overeen? Hoe kun je perspectieven met elkaar verbinden? Wat willen jullie bereiken? Neem dit als uitgangspunt bij het invullen van de afsprakenkaart.

Afsprakenkaart

Wat heeft iedereen nodig en wat heeft iedereen te doen om samen geformuleerde doelen te bereiken?

1. Bepaal acties en verantwoordelijkheden

Wat willen we met elkaar bereiken?
Welke concrete acties en verantwoordelijkheden vraagt dit?

2. Toewijzen van verantwoordelijkheden en acties

Noteer voor iedere betrokkene welke verantwoordelijkheden en acties er afgesproken zijn.

3. Wat heeft iedereen nodig?

Bespreek en noteer wat iedereen nodig heeft om verantwoordelijkheden en acties te realiseren.

4. Houdbaarheidsdatum

Bepaal met elkaar de houdbaarheidsdatum van de gemaakte afspraken.

5. Wie heeft de regie?

Bepaal wie tot de houdbaarheidsdatum de regie heeft over het samenwerkingsproces.

Meer weten over hulp en mogelijkheden bij een onbedoelde zwangerschap? Zie [infopuntonbedoeldzwanger.nl](https://www.infopuntonbedoeldzwanger.nl)

Meer weten over het onderzoek *Afstand in Verbondenheid*, waarin pleegzorg als alternatief voor adoptie is onderzocht? Zie www.han.nl/projecten/2021/afstand-in-verbondenheid/

Gesprekskaart

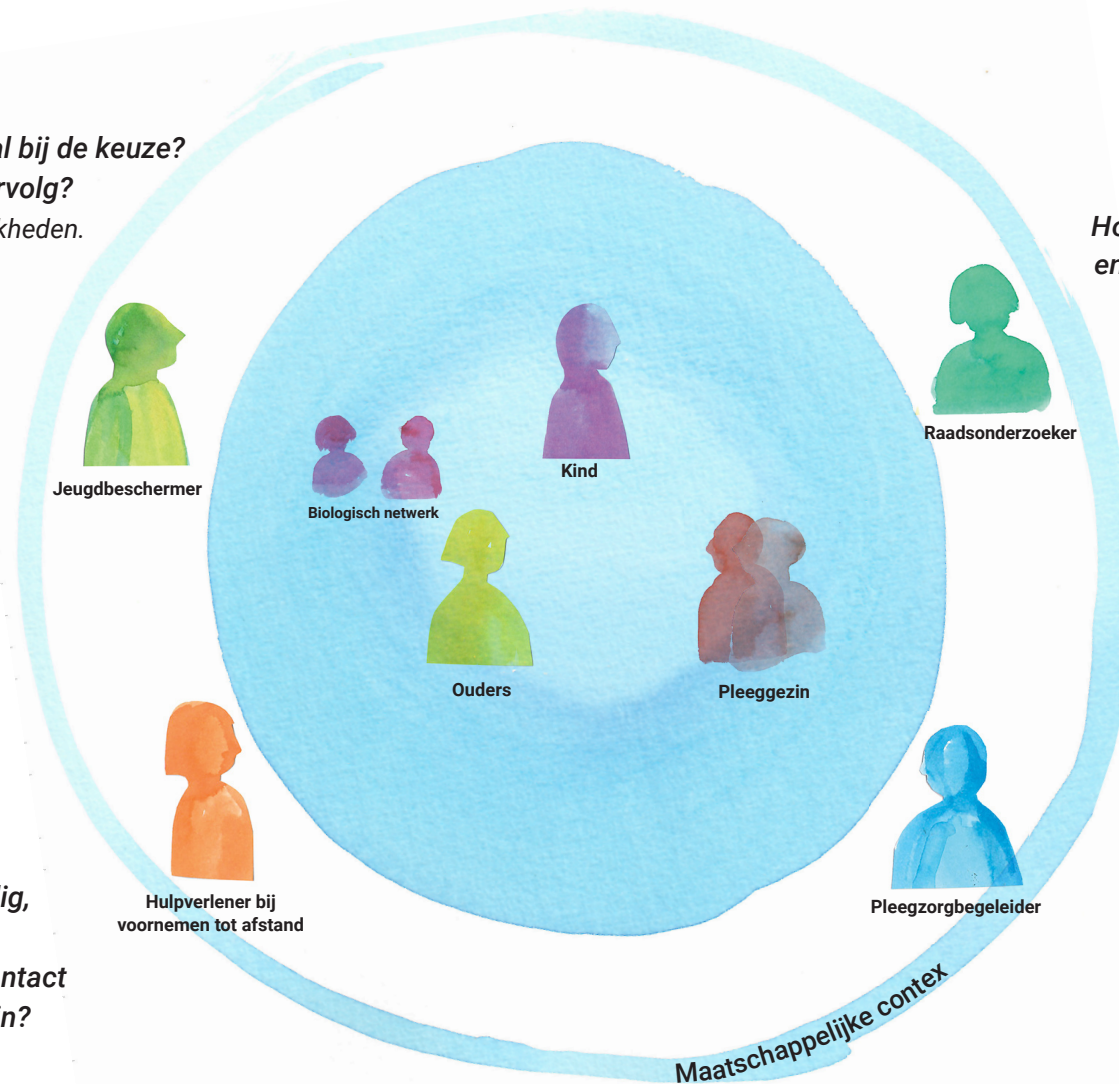
Wat is er nodig dat het kind opgroeit op een plek waar het zich optimaal kan ontwikkelen?

*Welke overwegingen stonden centraal bij de keuze?
Wat betekent dit voor het vervolg?
Zie ook Wegwijzer keuzemogelijkheden.*

Hoe kan blijvend contact tussen kind, ouders en het biologische netwerk ingevuld worden, met aandacht voor ieders wensen en mogelijkheden?

Welke begeleiding is er nodig, voor alle partijen, om de opbrengsten van het contact van meerwaarde te laten zijn?

Welke aanvullende hulpverlening is er nodig en voor wie?

Afsprakenkaart

Dit is wat we samen willen bereiken.....

Bij wie ligt de regie?

Houdbaar tot:

	Hulpverlener bij voornemen tot afstand 	Pleegzorgbegeleider 	Jeugdbeschermer 	Raadsonderzoeker 	Pleeggezin 	Ouders 	Biologisch netwerk 	Kind
Verantwoordelijkheden								
Acties								
Wat heb ik nodig?								